

Література:

1. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-IX#Text> (дата звернення: 17.07.2023).

2. Act no. 71, ZÁKON z 29. júna 1967 o správnom konaní (správny poriadok) URL: https://www.slov-lex.sk/static/pdf/1967/71/ZZ_1967_71_20180901.pdf (дата звернення: 17.07.2023).

3. Маркова О. О. Українська модель адміністративної процедури. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* № 3. 2022. С. 177–180.

4. Міхеєв М. В. Окремі аспекти правового регулювання адміністративних процедур в Україні та Європейському Союзі. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 5. 2021. С. 178–182.

5. Науково-практичний коментар до проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив (О. Ф. Андрійко, В. М. Бевзенко та ін.); за заг. ред. В.П.Тимощука. К., 2019. С. 10–33.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-20>

AREAS OF ENSURING NATIONAL SECURITY, CLASSIFICATION OF CRISES AND THEIR DEFINITION, LEGAL ASPECTS**СФЕРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ,
КЛАСИФІКАЦІЯ КРИЗ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ,
ПРАВОВІ АСПЕКТИ****Каптан М. В.**

*senior researcher of the research department of legal problems in the field of international cooperation of the scientific and research administration for resource provision problems in the military field, in the field of defense and military construction, Center for Military and Strategic Research of the National Defence University of Ukraine
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0008-3610-4633>*

Каптан М. В.

*старший науковий співробітник науково-дослідного відділу правових проблем у сфері міжнародного співробітництва науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0008-3610-4633>*

Особливо актуально для України на даний час зосередити удосконалення системи забезпечення національної безпеки у таких сферах: зовнішньополітична, у сфері держбезпеки, у воєнній сфері і

сфері безпеки Державного кордону України та інші. Тому необхідно виділити такі основні шляхи реформування:

У зовнішньополітичній сфері:

створення ефективних гарантій нейтралізації зовнішніх загроз національним інтересам та умов їх виникнення, забезпечення Україні гідного її значенню геополітичного статусу як рівноправного суб'єкта у системі міжнародних відносин;

приєднання до міжнародних інституцій, які засновані на гуманних цінностях, участь у їх діяльності є істотною частиною Стратегії, яка визначає як пріоритет європейську та євроатлантичну інтеграцію України;

очищення законотворчого процесу від небезпечних зовнішніх впливів, з боку фондів, центрів, PR-агенцій, мас-медіа, що фінансуються з-за кордону.

У сфері державної безпеки:

ефективна боротьба з політичним екстремізмом і тероризмом, організованою злочинністю і корупцією;

забезпечення реальної безпеки громадян, суспільства і держави;

удосконалення чинного законодавства та організаційно-правових механізмів боротьби зі злочинами терористичної спрямованості, організованою злочинністю та корупцією.

У воєнній сфері та сфері безпеки Державного кордону України:

надійна охорона території України від можливої збройної агресії, забезпечення непорушності кордонів;

забезпечення стабільного і ефективного функціонування Воєнної організації держави як найважливішої складової загальної стабільності у державі, вирішального фактора зміцнення її суверенітету і національної безпеки;

підготовка та реалізація загальнодержавних програм розвитку Збройних сил України, озброєння та військової техніки, інших державних програм [1].

Державою безумовно може ініціюватися пошук шляхів реформування системи забезпечення національної безпеки і у інших сферах національної безпеки [2].

У більшості соціальних феноменів, у сучасному науковому дискурсі не існує єдиної дефініції «кризи». З одного боку, це ускладнює розуміння цієї категорії, а з іншого, дозволяє нам розглянути її максимально широко, з позицій різних дослідників, беручи до уваги її найбільш неочевидні, приховані особливості. Починаючи з етимології слова, слід зазначити, що слово «криза» виникло у Греції. (krisis–рішення; поворотний пункт) – розлад, занепад, загострення (політичних,

економічних, соціальних) суперечностей, а також переломний момент хвороби, коли стан хворого поліпшується чи погіршується [3].

Криза визначається як певна ситуація, що руйнує традиційні механізми подолання проблем. Така ситуація характеризується ризиком, загрозою виведення з ладу суспільних систем, тим самим впливаючи на якість життя багатьох людей.

В інформаційному просторі кризою вважають подію або низку подій, які перетворюють організацію або уряд держави на об'єкт пильної уваги засобів масової інформації та громадськості. У сфері суспільних відносин кризи розглядаються, перш за все, як надзвичайні події, що порушують життєдіяльність різних суспільних груп, ставлячи під загрозу репутацію, цілісність або навіть виживання суспільної організації.

Такими подіями можуть бути як природні катастрофи, так і техногенні аварії (повені, пожежі, землетруси, викиди шкідливих речовин). Окремо розглядаються кризи, спричинені людською діяльністю (свідомою чи несвідомою). До таких криз можна віднести і авіакатастрофи, і терористичні акти, і страйки. Криза може бути результатом неналежного виконання посадових обов'язків, вона може бути викликана зміною моделі поведінки і цінностей.

Якщо є типологія та розуміння характеру кризи, з'являються можливості зниження її гостроти, скорочення часу та забезпечення безболісного протікання. Кризи класифікують шляхом розподілення і групування за сутністю характерними ідентифікаційними ознаками різних можливих кризових станів соціально-економічної системи, що здійснюється з метою узагальнення інструментарію їх аналізу, прогнозування та визначення перспективних антикризових заходів [4]. Тобто необхідність у детальній класифікації криз пов'язана з диверсифікацією засобів і способів управління ними. Розрізняють такі види криз за відповідними ознаками їх **класифікації**:

за масштабами прояву: загальні кризи – охоплюють усю соціально-економічну систему, та локальні – охоплюють лише її частину;

за проблематикою: макрокризи і мікрокризи. Макрокризи – масштабної проблематики й обсягів, мікрокризи – охоплюють лише окрему проблему, чи невелику їх групу (мікрокриза здатна викликати ланцюгову реакцію, поширитися на всю систему та призвести до макрокризи);

за причиною виникнення: природні, суспільні та екологічні кризи;

за структурою відносин у соціально-економічній системі й диференціації проблематики її розвитку виділяють окремі групи економічних, соціальних, організаційних, психологічних, технологічних та інших криз [5].

У складі економічних криз виділяють фінансові – кризи грошового вираження економічних процесів (наприклад, фінансово-грошових можливостей певної системи). Соціальні кризи виникають при загостренні протиріч чи зіткненні інтересів різних соціальних груп чи утворень.

Соціальні кризи найчастіше є продовженням і доповненням криз економічних, хоча можуть виникати й самі по собі.

Політичні кризи (складовими елементами яких є, зокрема: втрата репутабельності й авторитету апарату управління, розкол у партіях; ідеологічна криза – руйнація принципів, підвалин, моральності, зростання злочинності; криза реалізації інтересів різних соціальних груп та класів тощо), вони, як правило, торкаються всіх сторін розвитку суспільства і з часом трансформуються в кризи економічні. Непомірна бюрократизація часто є проявом організаційної кризи.

Під час соціальних та економічних перетворень виникають психологічні кризи, що виявляються у вигляді стресу, який набуває масового характеру; це почуття непевності, паніки, страху за майбутнє, незадоволеності роботою, правовою захищеністю та соціальним станом [6].

Технологічна криза виникає як криза нових технологічних ідей в умовах явно вираженої потреби в нових технологіях, наприклад, це може бути криза технологічної несумісності виробів, криза відторгнення нових технологічних рішень. Такі кризи можуть виглядати як кризи науково-технічного прогресу.

Структурна криза є порушенням закону пропорційного розвитку суспільного виробництва. Це виявляється в серйозних диспропорціях між галузями, з одного боку, і випуском найважливіших видів продукції в натуральному вираженні, необхідних для збалансованого розвитку, з іншої [7].

Кризи також можуть бути передбачуваними (закономірними) й несподіваними. Передбачувані кризи настають як етап розвитку системи, вони можуть прогнозуватися, оскільки викликаються об'єктивними причинами, самою природою соціально-економічної системи. Причини криз – це сукупність факторів впливу на соціально-економічну та інші системи, що обумовлюють виникнення і характер протікання криз, а також є визначальними в обґрунтуванні доцільності застосування певного інструментарію прогнозування та боротьби з ними. Різновидом передбачуваних криз є циклічна криза, звісно за умови, що відома та вивчена її природа і характер. Несподівані кризи (зумовлені суб'єктивними причинами) є результатом, наприклад, помилок в управлінні, катастрофічних природних явищ, економічної залежності тощо. Існують також кризи явні – протікають помітно й легко виявляються та приховані – чим і обумовлена небезпечність таких криз.

Зовнішні причини криз пов'язані з тенденціями та стратегією макроекономічного розвитку чи навіть розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні. Внутрішні – з ризикованістю стратегій маркетингу, внутрішніми конфліктами, недоліками в організації виробництва, недосконалістю управління, інноваційною й інвестиційною політикою.

Отже, «Кризовими ситуаціями» позначаються наявні та потенційні конфлікти, найбільш гострі протиріччя, для вирішення яких є можливість нарощування необхідних сил, завчасного планування необхідних витрат, формування єдиного механізму реагування. Формування теоретико-методологічних засад реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці, має відбуватися з урахуванням розуміння того, що будь-яка система прагне до стабільного стану сфер забезпечення національної безпеки.

Література:

1. Семенченко А.І. Теоретико-методологічні засади визначення, класифікація та оцінки системи загроз національної безпеки і рекомендації щодо їх удосконалення. *Вісн. Нац. акад. держ. упр.* 2007, № 3. С. 86–108.
2. Дробишева О.О. Поняття, стадії та особливості криз у процесі управління промисловими підприємствами URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/10341/st_47_24.pdf?sequence=1 (дата звернення: 20.07.2023).
3. Міждисциплінарний словник з менеджменту : навч. посіб. / Д. М. Черваньов та ін. Київ: Нічлава, 2011. С. 624.
4. Кухта П.В. Кризи, їх причини та наслідки // *Електронний журнал. Ефективна економіка*. Дніпро, 2012. № 10. С. 4–5.
5. Щедрін Ю. В. Типологія економічних криз: підходи, критерії та основні класифікації // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Дніпро, 2012. № 2. С. 3–5.
6. Щедрін Ю. В. Типологія економічних криз: підходи, критерії та основні класифікації // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Дніпро, 2012. № 2. С. 5–9.
7. Ковалевська А. В. Антикризове управління підприємством. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78067019.pdf> (дата звернення: 20.07.2023).